

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ЯКОВЕНКО ОЛЕКСІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 338.434.02.06(477)(043.3)

**КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

21.04.01 – економічна безпека держави

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі маркетингу та управління бізнесом Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Науковий керівник кандидат історичних наук, доцент
ШОЙКО Василь Анатолійович,
Український науково-дослідний інститут
цивільного захисту, заступник начальника

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ТОКАР Володимир Володимирович,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
професор кафедри міжнародних фінансів

доктор економічних наук, професор
ЖИВКО Зінаїда Богданівна,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри менеджменту

Захист відбудеться 03 липня 2018 року о 12³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.04 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий 01 червня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. І. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Активізація процесів глобалізації та загострення проблем безпеки постають об'єктивними передумовами модернізації заходів щодо забезпечення економічної безпеки загалом та окремих її складових. Продовольча безпека правомірно посідає одне з чільних місць в ієрархії надсуттєвих державних питань; є неодмінною умовою і гарантією збереження суверенітету й незалежності країни та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, формування високого рівня і належної якості життя населення, відтворення людського капіталу.

Вагоме місце з-поміж суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки посідають сільськогосподарські підприємства, фермери та домогосподарства, від фінансового стану яких безпосередньо залежить кількість та якість вирощених продуктів харчування.

Продовольчій безпеці присвячено чимало праць зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема Є. Аронова, С. Афанасьєва, З. Біктімірової, О. Бородіної, П. Бурдукова, П. Гайдуцького, А. Гальчинського, О. Гойчук, В. Гусакова, М. Дем'яненка, З. Живко, З. Ільїної, С. Кваші, В. Клочка, Є. Ковальова, Д. Крисанова, В. Месель-Веселяка, Л. Молдаван, О. Орлова, П. Саблука, В. Токара, Е. Холт-Хіменееа, О. Чернової, О. Шпичака, О. Шубравської, В. Юрчишина та ін.

Попри існуючі напрацювання для розвитку безпекознавства як науки, слід визнати, що нині досі є актуальними і потребують подальшого вивчення роль кредитування сільськогосподарських підприємств у забезпеченні продовольчої безпеки України, його теоретико-методичні й організаційні засади, а також відповідні практичні рекомендації. Наведене відтак засвідчує, що обрана тема дисертації, її теоретична і практична значущість відповідає найважливішим потребам сучасності.

Наукове завдання дисертації полягає у розробці теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом кредитування сільськогосподарських підприємств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри маркетингу та управління бізнесом Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Умови реалізації національних економічних інтересів України: маркетинговий та інтеграційний аспекти» (державний реєстраційний номер 0111U007540).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового механізму зміцнення продовольчої безпеки України.

Для досягнення зазначеної мети окреслено такі завдання:

- встановити сутність продовольчої безпеки як складової національної безпеки України;
- вивчити міжнародні та вітчизняні методичні підходи до оцінювання продовольчої безпеки;
- систематизувати інституційні й організаційні засади кредитування аграрного сектора економіки задля забезпечення продовольчої безпеки;
- проаналізувати сучасний стан забезпечення продовольчої безпеки України та світу;
- здійснити моніторинг загроз продовольчій безпеці України;
- проаналізувати стан діяльності сільськогосподарських підприємств та економічні передумови їхнього кредитування в Україні;
- розробити фінансовий механізм зміцнення продовольчої безпеки України;
- окреслити напрями удосконалення методичного підходу до оцінювання продовольчої безпеки України;
- запропонувати стратегічний підхід до кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах розвитку економіки України.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади зміцнення продовольчої безпеки України шляхом фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Під час написання дисертації використано низку загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: *методи індукції та дедукції* – під час дослідження понять «продовольча безпека» (пп.1.1), «загрози продовольчій безпеці» (пп. 2.2); *спостереження й узагальнення* – для встановлення місця продовольчої безпеки серед інших складових економічної безпеки держави (пп. 1.1); *причинно-наслідковий метод* – у процесі оцінювання стану забезпечення продовольчої безпеки (пп. 2.1), здійснення моніторингу загроз продовольчій безпеці України (пп. 2.2); *упорядкування* – під час систематизації критеріїв, за якими провадиться класифікація загроз продовольчій безпеці (пп. 2.2) та критеріїв, за якими здійснюється систематизація показників оцінювання продовольчої безпеки (пп. 3.2); *порівняння* – для вивчення інституційних та організаційних засад кредитування аграрного сектора економіки задля забезпечення продовольчої безпеки (пп. 1.3); *графічні методи* – у рамках аналізу основних тенденцій забезпечення продовольчої безпеки (пп. 2.1); *методи системно-структурного аналізу* – для формулювання пропозицій щодо розробки фінансового механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом надання фінансової підтримки сільськогосподарським підприємствам (пп. 3.1) та удосконалення методичних підходів щодо оцінювання продовольчої безпеки

України (пп. 3.2), вироблення стратегічного підходу до кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України (пп. 3.3); *метод наукового узагальнення*, що уможливив формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та іноземних вчених, законодавчі та нормативні акти Верховної ради, Кабінету Міністрів України, Президента України, договори міжнародних економічних організацій та міжнародні угоди України з іншими державами світу, офіційні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, довідкові та інформаційні видання, Інтернет-ресурси, фахові наукові публікації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації здійснено новий науковий підхід до оцінювання впливу кредитування сільськогосподарських підприємств на продовольчу безпеку України. До найбільш вагомих результатів, які визначають наукову новизну дисертації, належать такі:

вперше:

– розроблено фінансовий механізм зміцнення продовольчої безпеки України, який поєднує фінансову й безпекознавчу складові, що сприятиме стабільному функціонуванню і динамічному розвитку агропромислового сектора економіки, завдяки якому населення країни забезпечуватиметься якісними продуктами харчування власного виробництва на достатньому рівні;

удосконалено:

– основні напрями формування стратегії кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України, які відрізняються від існуючих створенням цільових програм кредитування залежно від ринкової ніші, терміну кредитування, напрямів використання кредитних ресурсів;

– методичний підхід до оцінювання продовольчої безпеки України, що, на відміну від нормативно-закріплених, передбачає поділ показників на стратегічні (дають змогу проаналізувати продовольчу безпеку в перспективі) і тактичні (дозволяють оцінити продовольчу безпеку за минулий період);

дістали подальший розвиток:

– системний підхід, який обумовлює доповнення загроз продовольчій безпеці держави соціальними, виробничими, експортно-імпортними й іншими загрозами, що на відміну від відомих у науці та практиці, дає змогу чітко розмежовувати загрози залежно від місця їх виникнення та у практичній діяльності сприяє цілеспрямованому формуванню заходів щодо їх прогнозування та нейтралізації їхніх наслідків;

– змістова складова основних категорій (таких, як «продовольча безпека», «суб'єкти забезпечення продовольчої безпеки», «загрози продовольчій безпеці», «індикатори оцінювання продовольчої безпеки держави», «методичний підхід до оцінювання продовольчої безпеки України», «фінансовий механізм

зміцнення продовольчої безпеки України», «програми кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України»), котра, на відміну від інших, сформована на засадах безпекознавства, що забезпечує цілісний підхід до розробки нормативно-правової, методичної та організаційної складових забезпечення продовольчої безпеки держави;

– дослідження елементів фінансового механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, систематизація яких сприяла розробці стратегії кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що наукові положення, висновки та методичні рекомендації дисертаційної роботи сформульовані як практичні методики і пропозиції, які можуть бути використані у сфері забезпечення продовольчої безпеки України.

Теоретичне та практичне значення пропозицій щодо механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств підтверджено Управліннями агропромислового розвитку Звенигородської та Городищенської районних державних адміністрацій, а також використано для надання рекомендацій Міністерству аграрної політики та продовольства України (довідки від 01.12.2017 р. № 156-1 та від 14.12.2017 р. № 521/01-04).

Розроблені у дисертації підходи щодо кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України розглянуто та враховано у діяльності окремих відділень ПАТ КБ «Приватбанк» (довідки від 21.09.2017 р. № 207, від 03.10.2017 р. № 215).

Результати аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств та економічних передумов їх кредитування в Україні використовуються керівництвом сільськогосподарських підприємств, а саме ТОВ «СОФТ-ТОРГ» (довідка від 04.12.2017 р. № 77), СТОВ імені Гришка (довідка від 10.10.2017 р. № 192), СТОВ «Устя» (довідка від 08.11.2017 р. № 187), ТОВ «АВРОРА КОНСАЛТИНГ» (довідка від 14.12.2017 р. № 61).

Запропоновані у дисертації заходи щодо державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств є актуальними та визнані до використання на практиці Дослідною станцією помології ім. Л.П. Симиренка Інституту садівництва Національної академії аграрних наук України (довідка від 29.09.2017 р. № 274).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові положення, результати, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, одержані автором особисто та викладені в опублікованих працях. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового дослідження обговорено і схвалено на засіданнях кафедр, оприлюднено на науково-практичних заходах, зокрема: Міжнародному форумі з безпеки (м. Черкаси, 2017 р.), Міжнародній конференції «Rolul investițiilor în dezvoltarea economiei digitale în contextul globalizării financiare», conferință științifică internațională (Moldova, 2016 р.), Всеукраїнській заочній науковій конференції «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 2011 р.), Всеукраїнській науковій конференції молодих учених (м. Умань, 2010 р., 2008 р.), Другій міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Продуктивні сили та продовольча безпека країни» (м. Київ, 2010 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 2010 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток механізмів функціонування економіки, фондового ринку і ринку фінансових послуг» (м. Сімферополь, 2010 р.), Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Розвиток аграрного виробництва в умовах світової фінансової кризи» (м. Київ, 2009 р.), III міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 2009 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць, серед яких розділ у колективній монографії, сім статей у фахових виданнях України (зокрема, три – у виданнях, що входять до наукометричних баз), 10 – в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 22,72 др. арк., з них 3,53 др. арк. належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (192 найменування на 19 сторінках), трьох додатків, що розміщені на 13 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки, із них основний текст – 187 сторінок (зокрема, 46 таблиць та 24 рисунки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, наведено наукову новизну, описано практичне застосування отриманих результатів, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано мету та основні завдання дисертації, окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, темами і планами.

У **Розділі 1 «Теоретико-методичні основи забезпечення продовольчої безпеки України»** на основі критичного аналізу наукових джерел розглянуто зарубіжний та вітчизняний досвід забезпечення продовольчої безпеки як складової національної безпеки, міжнародні та вітчизняні методичні підходи до оцінювання продовольчої безпеки держави, інституційні й організаційні засади кредитування аграрного сектора економіки задля забезпечення продовольчої безпеки.

Проаналізовано основні етапи генезису поняття «продовольча безпека» – від «здатності забезпечити населення достатньою кількістю продуктів харчування» до «захищеності життєвих інтересів людини», що має вияв у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

У рамках аналізу науково-методичних праць вітчизняних і зарубіжних науковців систематизовано основні підходи до трактування поняття «продовольча безпека»: захищеність життєвих інтересів людини; забезпеченість власною сільськогосподарською продукцією; стан продовольчого ринку; стан продовольчої незалежності від імпорту; рівень фізичної та економічної доступності сільськогосподарської продукції населенню; стійкість агрохарчового сектора до негативного зовнішнього впливу; стан захищеності населення від недостатності харчування; рівень здоров'я споживачів продукції; сталий розвиток агропромислового сектора економіки.

Досліджено та виокремлено основні складові елементи системного підходу до вивчення продовольчої безпеки (рис. 1).

Рис. 1. Основні елементи системи продовольчої безпеки

Встановлено, що продовольча безпека держави – це сукупність економічних і соціальних умов, які забезпечують розвиток не тільки сільського господарства і продовольчого комплексу, а й стабільність усієї економіки. Отже, продовольча безпека посідає центральне місце у системі економічної безпеки держави і є важливою складовою її суверенітету.

Удосконалено структуру продовольчої безпеки, котра становить багаторівневу ієрархію, шляхом урахування такого рівня, як підприємницький, основним суб'єктом якого є агропромислові підприємства.

Вивчено міжнародні та вітчизняні методичні підходи до оцінювання продовольчої безпеки держави, що дало змогу з'ясувати їхні основні переваги (суб'єктоорієнтованість, уніфікованість, відкритість отриманих результатів) та недоліки (вивчення продовольчої безпеки на основі фактичних показників за попередні роки, відсутність прогнозних показників, неврахування показників діяльності агропромислових підприємств, що знижує результативність існуючих методик для проведення такого оцінювання тощо).

Встановлено роль інституційного середовища банківського кредитування агропромислових підприємств в аграрному секторі економіки, що ґрунтується на функціональній ознаці й охоплює сукупність правових та економічних інститутів, а також культурних та соціальних цінностей. Удосконалення процесу кредитування в аграрному секторі України передбачає формування відповідної структури власності, яка стимулюватиме розвиток різноманітних форм господарювання та конкуренцію між ними й створення високорентабельних господарств, які використовують сучасну агротехніку, мінімізують витрати та підвищення продуктивності праці.

У Розділі 2 «Аналіз кредитування сільськогосподарських підприємств в контексті забезпечення продовольчої безпеки України» визначено сучасний стан забезпечення продовольчої безпеки України, здійснено моніторинг загроз продовольчій безпеці України, проаналізовано стан діяльності сільськогосподарських підприємств та економічних передумов їх кредитування в Україні.

За даними Глобального індексу продовольчої безпеки систематизовано інформацію про країни, що входили до топ-10 за 2013–2017 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Топ-10 країн у рейтингу продовольчої безпеки країн світу в 2013–2017 рр.

2017		2016		2015		2014		2013	
1. Ірландія	85,6	1. Португалія	89,7	1. США	89,0	1. США	89,3	1. США	86,3
2. США	84,6	2. Франція	88,7	2. Сінгапур	88,2	2. Австрія	85,5	2. Норвегія	86,5
3. Великобританія	84,2	3. США	86,6	3. Ірландія	85,4	3. Нідерланди	84,4	3. Франція	83,7
4. Сінгапур	84,0	4. Австралія	86,4	4. Австрія	85,1	4. Норвегія	84,4	4. Австрія	83,4
5. Австралія	83,3	5. Греція	86,3	5. Нідерланди	85,0	5. Сінгапур	84,3	5. Швейцарія	83,2
6. Нідерланди	82,8	6. Іспанія	86,2	6. Швейцарія	84,4	6. Швейцарія	84,2	6. Нідерланди	83,2
7. Німеччина	82,5	7. Нідерланди	86,1	7. Канада	84,2	7. Ірландія	84,0	7. Бельгія	82,4
8. Франція	82,3	8. Фінляндія	86,0	8. Німеччина	83,9	8. Канада	83,7	8. Канада	82,1
9. Канада	82,2	9. Ірландія	85,8	9. Австралія	83,8	9. Німеччина	83,7	9. Н. Зеландія	82,0
10. Швеція	81,7	10. Ізраїль	85,5	10. Франція	83,8	10. Франція	83,4	10. Данія	81,8
63. Україна	54,1	58. Україна	55,2	64. Україна	57,1	54. Україна	57,6	53. Україна	57,6

З'ясовано, що Україна в цьому індексі має доволі низькі позиції. Так, у 2017 р. наша держава посіла 63 місце з індексом 54,1 пп., порівняно з 2012 р. – це втрата 10 місць та зниження на 3,7 відсоткових пунктів. Сусідами нашої країни у цьому індексі є Еквадор (61 місце), Домініканська республіка (62), та В'єтнам (64).

На основі законодавчо затверджених вітчизняних методик розраховано індикатори продовольчої безпеки України загалом та за окремими регіонами. Так, найвищий рейтинг за показниками продовольчої безпеки має Полтавська область і найнижчий – Закарпатська.

Нині продовольча безпека України перебуває у кризовому стані, що безпосередньо пов'язано з такими основними причинами, що формуються у аграрному секторі: перебування капіталу землі поза економічним оборотом та недостатність фінансових ресурсів для стабільного провадження сільськогосподарськими виробниками господарської діяльності.

Вивчення індикаторів достатності споживання окремих видів продовольчих продуктів засвідчило незбалансованість раціону харчування населення України, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок більш економічно доступних продуктів (картоплі, овочів, хлібопродуктів). Зіставляючи середньорічний рівень споживання основних продуктів харчування в Україні з країнами ЄС, очевидно, що громадяни останніх споживають продукти харчування в обсягах, наближених до рекомендованих норм.

Сформовано авторське визначення поняття «загрози продовольчій безпеці» як сукупність факторів, що впливають на стан продовольчого ринку, внаслідок чого відбувається зниження темпів розвитку агропромислового сектора економіки, а також недостатнє забезпечення населення країни якісними продуктами харчування власного виробництва.

За результатами моніторингу загроз продовольчій безпеці України виокремлено специфічні для неї внутрішні та зовнішні загрози, а також розширено класифікацію загроз за місцем їх виникнення. Відтак окреслено економічні, виробничі, експортно-імпортні, соціальні, екологічні, політико-правові та інформаційні загрози.

На основі аналізу стану діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні встановлено, що виробництво валової доданої вартості зменшилось на 15,8%, капітал підприємств зменшився на 11,9%, питома вага валової доданої вартості, створеної в аграрному секторі економіки у ВВП, також знизилася на 6,6%, а рентабельність операційної – на 75,8%, коефіцієнт автономії збільшився на 5% порівняно з попереднім роком.

У рамках вивчення економічних передумов кредитування зазначених суб'єктів констатовано низький рівень використання банківських кредитів у поповненні їх оборотних коштів (рис. 2). З'ясовано, що для відновлення високих показників рівня виробництва сільськогосподарської продукції, стабілізації показників її споживання населенням, що є обов'язковою умовою для підвищення рівня продовольчої безпеки на національному та

регіональному рівнях, необхідне збільшення обсягів банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників, розширення меж їх державної підтримки, зменшення кредитних ставок, інституційне забезпечення тощо.

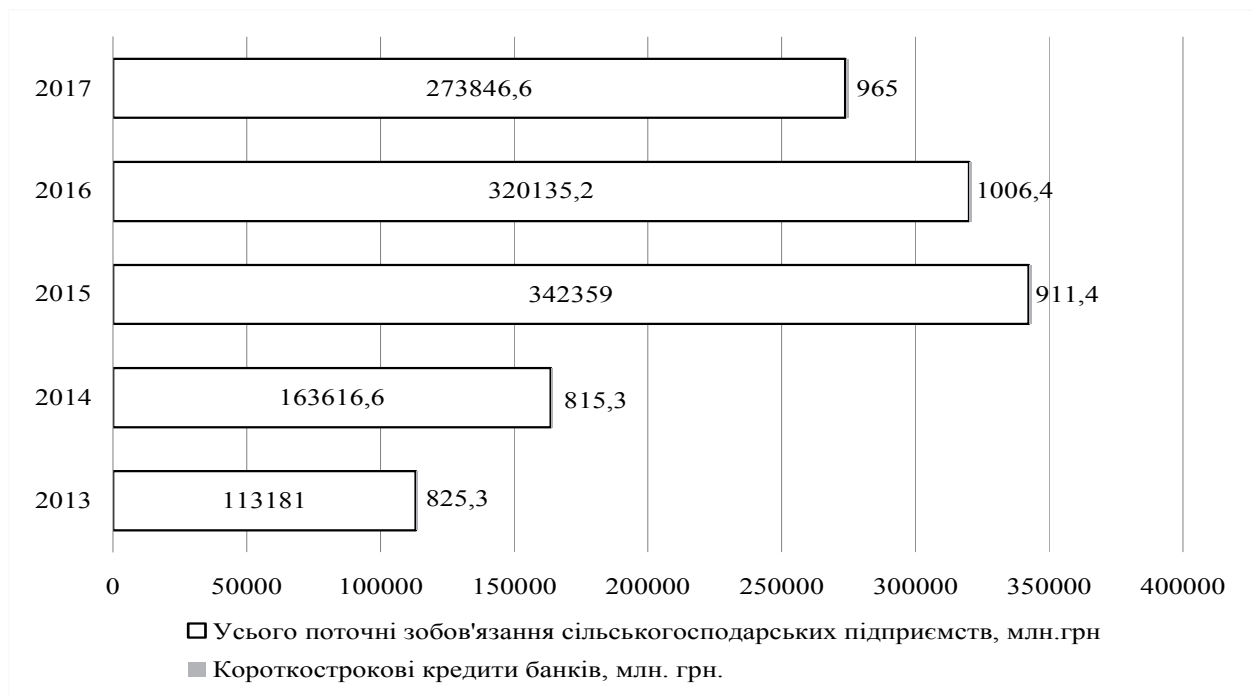

Рис. 2. Динаміка поточних зобов'язань сільськогосподарських підприємств у 2013–2017 рр.

У Розділі 3 «Розвиток кредитування сільськогосподарських підприємств як інструменту забезпечення продовольчої безпеки України» запропоновано фінансовий механізм зміцнення продовольчої безпеки України; сформовано пропозиції щодо удосконалення методичного підходу до оцінювання продовольчої безпеки України; розроблено стратегічний підхід до кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України.

Розроблено фінансовий механізм зміцнення продовольчої безпеки України, під яким розуміється сукупність заходів фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств задля стабільного функціонування та динамічного розвитку агропромислового сектора економіки, завдяки якому населення країни забезпечується якісними продуктами харчування власного виробництва на достатньому рівні.

Запропоновано структуру зазначеного механізму, яка сформована на засадах системного підходу (рис. 3). Реалізацію фінансового механізму зміцнення продовольчої безпеки України запропоновано здійснювати шляхом прийняття низки нормативно-правових актів та розробки стратегії кредитування сільськогосподарських підприємств, що сприятиме стабілізації їх фінансового стану, підвищенню якості та збільшенню обсягів вирощення продукції рослинного і тваринного походження, створенню нових робочих місць та подоланню соціальної напруги.

Рис. 3. Основні складові фінансового механізму зміцнення продовольчої безпеки України

У рамках розробки методики оцінювання продовольчої безпеки запропоновано авторські підходи до трактування понять «індикатори оцінювання продовольчої безпеки» та «методичний підхід до оцінювання продовольчої безпеки». Відтак «індикатори оцінювання продовольчої безпеки» окреслено як сукупність показників, що дають змогу визначити стан або зміни продовольчої безпеки. Під поняттям «методичний підхід до оцінювання продовольчої безпеки» слід розуміти сукупність методів оцінки стану продовольчої безпеки на стратегічному та тактичному рівнях задля розробки заходів щодо нейтралізації встановлених та прогнозованих загроз.

З метою вдосконалення методики оцінювання продовольчої безпеки держави запропоновано внести зміни до показників, за якими здійснюється її розрахунок у Методиці визначення основних індикаторів продовольчої безпеки та Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України шляхом увідповіднення їх один одному та поділу індикаторів оцінювання на стратегічні та тактичні (табл. 2).

Таблиця 2

Стратегічні та тактичні показники оцінювання продовольчої безпеки України

Стратегічні показники	Тактичні показники
1. Динаміка ВВП на душу населення, % (S_1)	1. Добова калорійність харчування людини (T_1)
2. Динаміка купівельної спроможності, % (S_2)	2. Споживання м'яса та м'ясопродуктів (за рік/особа) (T_2)
3. Динаміка виробленої сільськогосподарської продукції на душу населення, % (S_3)	3. Споживання молока та молочних продуктів (за рік/особа) (T_3)
4. Динаміка кількості с/г підприємств, % (S_4)	4. Споживання яєць (за рік/особа) (T_4)
5. Динаміка посівних площ, % (S_5)	5. Споживання риби (за рік/особа) (T_5)
6. Динаміка урожайності с/г культур, % (S_6)	6. Споживання цукру (за рік/особа) (T_6)
7. Динаміка поголів'я худоби, % (S_7)	7. Споживання олії та інших рослинних жирів (за рік/особа) (T_7)
8. Динаміка поголів'я птиці, % (S_8)	8. Споживання картоплі (за рік/особа) (T_8)
9. Динаміка співвідношення зарибнення/вилов риби, % (S_9)	9. Споживання овочів та баштанних (за рік/особа) (T_9)
10. Динаміка продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах, % (S_{10})	10. Споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду (за рік/особа) (T_{10})
11. Динаміка цін на окремі види продукції сільського господарства, % (S_{11})	11. Споживання хліба та хлібопродуктів (за рік/особа) (T_{11})
12. Динаміка співвідношення власного та залученого капіталу с/г підприємств, % (S_{12})	12. Виробництво молока та молочних продуктів (за рік/особа) (T_{12})
13. Динаміка рентабельності сільськогосподарських підприємств, % (S_{13})	13. Виробництво зерна (за рік/особа) (T_{13})
14. Динаміка співвідношення виданих банківських кредитів с/г підприємствам, % (S_{14})	14. Виробництво овочів (за рік/особа) (T_{14})
15. Динаміка співвідношення погашених банківських кредитів с/г підприємствам, % (S_{15})	15. Виробництво м'яса та м'ясних продуктів (за рік/особа) (T_{15})

Доведено, що поділ показників на стратегічні та тактичні є доцільним через відмінності як у загрозах, що впливають на стан продовольчої безпеки, так і у способах їх нейтралізації.

Накопичення отриманої інформації здійснюється за обома групами показників за останній рік, а також за стратегічними показниками за останні п'ять років, що сприятиме визначенню тенденції стану продовольчої безпеки нашої країни та розробці заходів щодо нейтралізації різноманітних загроз. Після визначення стратегічних показників здійснюється їхнє порівняння за останні роки за такими параметрами: «негативна динаміка» – 0 балів, «відсутня динаміка» – 1 бал та «позитивна динаміка» – 2 бали. Сума отриманих балів дає змогу визначити «індикатор стратегічної продовольчої безпеки» за формулою:

$$SFS = \sum S_i, \quad (1)$$

де SFS – індикатор стратегічної продовольчої безпеки, S_i – i -й показник стратегічної продовольчої безпеки.

Особливістю запропонованої методики оцінювання продовольчої безпеки є здійснення розрахунку стратегічних показників за двома напрямками:

1) загалом за всіма видами сільськогосподарської продукції та окремо за кожним її видом;

2) загалом в Україні, в окремих регіонах та на окремих сільськогосподарських підприємствах.

Результати аналізу тактичних показників продовольчої безпеки порівнюються зі світовими нормативами та оцінюються за такими параметрами: «нижчий від міжнародних нормативів» – 0 балів, «відповідає міжнародним нормативам» – 1 бал та «вище від міжнародних нормативів» – 2 бали. За сумою отриманих балів визначається «індикатор тактичної продовольчої безпеки» за формулою:

$$TFS = \sum T_i, \quad (2)$$

де TFS – індикатор тактичної продовольчої безпеки, T_i – i -й показник тактичної продовольчої безпеки.

Результати визначених індикаторів оцінюються за критеріями, які дають змогу встановити «загальний індикатор продовольчої безпеки» (табл. 3).

Таблиця 3

Критерії визначення «загального індикатора продовольчої безпеки»

Назва індикатора	Значення та стан продовольчої безпеки		
	кризовий стан	передкризовий стан	нормальний стан
Індикатор стратегічної продовольчої безпеки	0–10	11–20	21–30
Індикатор тактичної продовольчої безпеки	0–10	11–20	21–30
Загальний індикатор продовольчої безпеки	0–20	21–40	41–60

Використання запропонованої методики сприятиме більш ґрунтовному дослідженню стану продовольчої безпеки з урахуванням завдань, передбачених механізмом зміцнення продовольчої безпеки України шляхом фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств.

Задля фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств запропоновано основні напрями формування стратегії їхнього кредитування шляхом створення цільових програм кредитування залежно від ринкової ніші, терміну кредитування, напрямів використання кредитних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, у якому запропоновано нове вирішення наукового завдання у рамках розробки теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом кредитування сільськогосподарських підприємств. За результатами дослідження сформульовано висновки й пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. На основі критичного аналізу наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених окреслено основні історичні етапи еволюції поняття «продовольча безпека». Систематизовано основні підходи до трактування цього поняття, що дало змогу сформулювати авторський підхід, який вирізняється з-поміж існуючих тим, що ґрунтується на засадничих положеннях економіки та безпекознавства. Відтак, під поняттям «продовольча безпека» слід розуміти стан продовольчого ринку, що характеризується сталим розвитком агропромислового сектора економіки, завдяки якому населення країни забезпечується якісними продуктами харчування власного виробництва на достатньому рівні.

2. Вивчено міжнародні та вітчизняні методичні підходи до оцінювання продовольчої безпеки, що дало змогу з'ясувати їхні спільні і відмінні риси, а також переваги й недоліки. Зокрема, основними спільними рисами оцінювання є калорійність, доступність та якість продовольства, а відмінними – імпортозалежність та державна підтримка сільськогосподарських підприємств. Своєю чергою, до основних переваг належить акцент на якості харчування населення за окремими видами продукції, а до недоліків – ретроспективне оцінювання всіх показників, що перешкоджає прийняттю стратегічних рішень щодо стабілізації продовольчої безпеки.

3. Систематизовано інституційні й організаційні заходи щодо кредитування сільськогосподарських підприємств, що сприяло встановленню основних учасників кредитних відносин, з'ясуванню ролі банківських установ та держави у фінансовій підтримці сільськогосподарських підприємств та стало підґрунтям для розробки стратегії їх кредитування у контексті забезпечення продовольчої безпеки.

4. За результатами аналізу сучасного стану продовольчої безпеки України встановлено її місце серед інших країн світу та з'ясовано наявні проблеми у цій сфері. Так, серед основних недоліків системи забезпечення продовольчої

безпеки України є: незбалансованість раціону харчування населення; низький рівень доходів та купівельної спроможності значної частини населення; низький рівень відповідності якості продуктів харчування вимогам міжнародних стандартів; перебування капіталу землі поза оборотом; недостатність фінансових ресурсів для стабільного провадження господарської діяльності сільськогосподарськими підприємствами тощо.

5. У рамках вивчення сучасних підходів до трактування поняття «загрози продовольчій безпеці» запропоновано авторське визначення, що вирізняється з-поміж існуючих тим, що передбачає пряму залежність між темпами розвитку агропромислового комплексу держави та забезпеченням населення якісними продуктами харчування власного виробництва. Відтак «загрози продовольчій безпеці» трактуються як сукупність факторів, що впливають на стан продовольчого ринку, внаслідок чого відбувається зниження темпів розвитку агропромислового сектора економіки, а також недостатнє забезпечення населення країни якісними продуктами харчування власного виробництва.

За результатами аналізу стану продовольчої безпеки здійснено моніторинг загроз, які поділено на зовнішні та внутрішні. Вивчення причин і обставин виникнення цих загроз сприяло вдосконаленню (розширенню) існуючої класифікації шляхом виокремлення загроз в економічній, виробничій, експортно-імпортній, соціальній, екологічній, політико-правовій та інформаційній сферах, що також впливають на продовольчу безпеку України.

6. Проаналізовано стан діяльності сільськогосподарських підприємств, на підставі чого встановлено, що у 2017 р. (порівняно з 2013 р.) загальна кількість підприємств зменшилась лише на 3%, тоді як відбулося збільшення сільськогосподарських підприємств на 5%; частка валової доданої вартості, створеної в аграрному секторі економіки у ВВП, у 2017 р. зросла лише на 3,27% (порівняно з 2013 р.). Дослідження джерел фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств засвідчило, що у 2017 р. частка короткострокових кредитів у зобов'язаннях зросла лише на 0,2% (порівняно з 2013 р.). Із вивчення обсягів видатків Державного бюджету України за конкретними напрямками на фінансування аграрного сектора економіки простежується, що за період 2013–2017 рр. надшвидкими темпами (на 92,6%) скоротилися видатки на державну підтримку галузі тваринництва.

Встановлено, що зниження обсягів виробництва продукції може свідчити про недостатність коштів для фінансування діяльності, низький рівень фондівіддачі через використання застарілої техніки та технології, заниження цін на продукцію та ін. Відтак існує потенціал для розвитку кредитування через надання лізингових послуг, пільгових кредитів, утворення кредитних спілок тощо у регіонах.

7. Запропоновано фінансовий механізм зміцнення продовольчої безпеки України у формі фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, необхідність якого обумовлена проведеними розрахунками, з огляду на існування прямої залежності між низьким рівнем продовольчої безпеки та

низьким рівнем фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. Для реалізації представленого механізму розроблено заходи щодо вдосконалення низки нормативно-правових актів та увідповіднення їх міжнародним стандартам.

8. Запропоновано методичний підхід до оцінювання продовольчої безпеки України, який відрізняється від існуючих розподілом показників на стратегічні та тактичні, а також періодами та масштабом розрахунків. Відтак стратегічні показники охоплюють три групи, які характеризують макроекономічну ситуацію в країні, розвиток сільськогосподарських підприємств та стан вироблення сільськогосподарської продукції. Натомість тактичні передбачають оцінювання раціону харчування окремої особи в розрахунку на рік, що може стати основною для визначення споживчого кошику та розміру мінімальної заробітної плати працівника.

9. Завдяки оцінюванню на основі представленої методики вдалося з'ясувати основні напрями стабілізації продовольчої безпеки України на найближчу перспективу та розробити стратегію кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки шляхом створення цільових програм кредитування залежно від ринкової ніші, терміну кредитування, напрямів використання кредитних ресурсів.

10. Аргументовано, що реалізація запропонованого механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств сприятиме оптимізації структурних зрушень у аграрному секторі, які підвищуватимуть його конкурентоспроможність і позитивно впливатимуть на продовольчу безпеку та економічну безпеку країни загалом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Яковенко О. В., Непочатенко О. О. Сучасний стан та перспективи кредитування економіки. *Збірник наукових праць ДонДУУ*. Серія Економіка: наук. вид. 2009. № 127. С. 40–45 (0,56 др. арк.) (особистий внесок здобувача: проаналізовано стан кредитування підприємств, 0,43 др. арк.).

2. Яковенко О. В., Непочатенко О. О. Сучасний стан і перспективи короткострокового банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету*: наук. фах. вид. 2009. № 70. С. 130–135 (0,57 др. арк.) (особистий внесок здобувача: систематизовано основні напрями кредитування сільськогосподарських підприємств, 0,48 др. арк.).

3. Яковенко О. В., Непочатенко О. О. Порівняльна характеристика лізингового та банківського кредитування на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк». *Вісник університету банківської справи Національного банку України*: наук. фах. вид. 2010. № 3 (9). С. 194–196 (0,62 др. арк.) (особистий внесок здобувача: систематизовано критерії для порівняння лізингового та банківського кредитування, 0,38 др. арк.).

4. Яковенко О. В., Непочатенко О. О. Стан і структура сільськогосподарських товаровиробників Звенигородського району. *Вісник наукових праць Уманського національного університету садівництва*: наук. фах. вид. 2012. Вип. 81. С. 125–129 (0,58 др. арк.) (*особистий внесок здобувача*: проаналізовано стан розвитку сільського господарства, 0,42 др. арк.).

5. Яковенко О. В., Черевко О. В. Основні фактори впливу на продовольчу безпеку регіону як основу національної безпеки. *Економіка та держава*: наук. фах. вид. 2016. № 12. С. 68–72 (*Index Copernicus, Google Scholar*) (0,6 др. арк.) (*особистий внесок здобувача*: систематизовано основні фактори, які впливають на продовольчу безпеку держави, 0,45 др. арк.).

6. Яковенко О. В., Зачосова Н. В. Продовольча безпека регіонів як основа національної безпеки України. *Ефективна економіка*: електронне наук. фах. вид. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5358> (дата звернення 23.05.2018) (*Index Copernicus, Google Scholar*) (0,68 др. арк.) (*особистий внесок здобувача*: систематизовано основні критерії оцінювання продовольчої безпеки регіонів, 0,55 др. арк.).

7. Яковенко О. В. Розробка механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія Економічні науки: наук. фах. вид. 2018. Вип. 45. Ч. 2. URL: <http://zbirecon.com/uk/> (*Index Copernicus, Google Scholar*) (0,72 др. арк.).

Колективна монографія:

8. Яковенко О. В. Сучасні аспекти розвитку економіки: кол. монографія / за ред. О. О. Непочатенко, П. К. Бечка. Умань: Сочінський, 2010. С. 32–39 (18,19 др. арк.) (*особистий внесок здобувача*: досліджено теорію кредиту та кредитних відносин, 0,65 др. арк.).

Праці апробаційного характеру:

9. Яковенко О. В. Застосування форвардних операцій як механізму забезпечення кредитними ресурсами селянсько-фермерських господарств. *Всеукраїнська наукова конференція молодих учених*: тези наукової конференції (м. Умань, 4–5 червня 2008 р.). Умань, 2008. С. 182–183 (0,02 др. арк.).

10. Яковенко О. В. Лізинг – нетрадиційна форма кредитування сільськогосподарських підприємств. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 5–6 червня 2009 р.). Умань, 2009. С. 227–228 (0,02 др. арк.).

11. Яковенко О. В. Кредитування сільськогосподарських підприємств із використанням факторингових операцій. *Розвиток аграрного виробництва в умовах світової фінансової кризи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (у заочній формі) (м. Київ, 19 червня 2009 р.). К., 2009. С. 430–432 (0,02 др. арк.).

12. Яковенко О. В. Гарантія та порука – основні форми забезпечення повернення кредитів. *Розвиток механізмів функціонування економіки, фондового ринку і ринку фінансових послуг: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Сімферополь, 5 квітня 2010 р.). Сімферополь, 2010. С. 118–119 (0,02 др. арк.).

13. Яковенко О. В. Застава як засіб забезпечення виконання кредитних зобов'язань. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції* (м. Умань, 20–21 травня 2010 р.). Умань, 2010. С. 216–217 (0,02 др. арк.).

14. Яковенко О. В. Контроль за виконанням умов кредитного договору з боку банку. *Продуктивні сили та продовольча безпека країни: матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції молодивчених* (м. Київ, 21 травня 2010 р.). К., 2010. С. 361–362 (0,02 др. арк.).

15. Яковенко О. В. Методика оцінки кредитоспроможності підприємства при наданні кредиту. *Всеукраїнська наукова конференція молодих учених: тези наукової конференції* (м. Умань, 22 січня 2010 р.). Умань, 2010. С. 209–211 (0,02 др. арк.).

16. Яковенко О. В., Побіянська Н. Б. Земельна ділянка як об'єкт застави. *Актуальні питання сучасної економіки: матеріали III Всеукраїнської заочної наукової конференції* (м. Умань, 23 грудня 2011 р.). Умань, 2011. С. 235–236 (*особистий внесок здобувача: систематизовано умови надання кредитів під заставу землі, 0,015 др. арк.*).

17. Jakovenko A., Cherevko A. Evaluation of food security in the region. *Rolul investițiilor în dezvoltarea economiei digitale în contextul globalizării financiare: Conferință Științifică Internațională* (Chișinău; 22–23 decembrie 2016). Chișinău, 2017. P. 192–193 (0,02 др. арк.) (*особистий внесок здобувача: систематизовано етапи забезпечення продовольчої безпеки регіонів, 0,015 др. арк.*).

18. Яковенко О. В. Основи забезпечення продовольчої безпеки України. *Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки: матеріали міжнародного форуму з безпеки* (м. Черкаси, 25–27 травня 2017 р.). Черкаси, 2017. С. 42–44 (0,02 др. арк.).

АНОТАЦІЯ

Яковенко О. В. Кредитування сільськогосподарських підприємств як інструмент забезпечення продовольчої безпеки України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (051 «Економіка»). – Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини. – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2018.

Дисертація пропонує нове вирішення наукового завдання у рамках розробки теоретико-методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення

механізму зміцнення продовольчої безпеки України шляхом кредитування сільськогосподарських підприємств.

Вперше розглянуто фінансовий механізм зміцнення продовольчої безпеки України у формі фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, який, на відміну від існуючих, охоплює фінансову та безпекознавчу складові, що сприятиме стабільному функціонуванню й динамічному розвитку агропромислового сектора економіки, завдяки чому населення країни забезпечуватиметься якісними продуктами харчування власного виробництва на достатньому рівні.

Удосконалено провідні напрями формування стратегії кредитування сільськогосподарських підприємств в контексті забезпечення продовольчої безпеки України. Репрезентовано методичний підхід до оцінювання продовольчої безпеки України, за яким показники поділяються на стратегічні й тактичні.

Удосконалено системний підхід, який передбачає доповнення систематизації загроз продовольчій безпеці держави соціальними, виробничими, експортно-імпортними та іншими загрозами, що у практичній діяльності дає змогу цілеспрямовано формувати заходи щодо їх прогнозування та нейтралізації їхніх наслідків.

Розширено змістову складову таких основних категорій, як: «продовольча безпека», «суб'єкти забезпечення продовольчої безпеки», «загрози продовольчій безпеці», «індикатори оцінювання продовольчої безпеки держави», «методичний підхід до оцінювання продовольчої безпеки України», «механізм зміцнення продовольчої безпеки України шляхом фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств», «програми кредитування сільськогосподарських підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України», – яка сформована на засадах безпекознавства, що гарантує цілісний підхід до розробки нормативно-правової, методичної й організаційної складових забезпечення продовольчої безпеки держави.

Ключові слова: продовольча безпека, механізм зміцнення продовольчої безпеки, загрози, кредитування, фінансова підтримка, сільськогосподарське підприємство, держава.

ANNOTATION

Yakovenko O. V. Lending of agricultural enterprises as a tool for ensuring food security of Ukraine. – Manuscripts.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences in specialty 21.04.01 – economic security of the state (051 «Economics»). – Uman Pedagogical University named after Pavlo Tychyna. – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2018.

The dissertation is devoted to solving a scientific problem related to the development of theoretical, methodological and practical recommendations for improving the mechanism of strengthening food security of Ukraine through financial support of agricultural enterprises.

At first proposed a finance mechanism for strengthening Ukraine's food security through financial support of agricultural enterprises, which, unlike existing ones, combines financial and safety components that will contribute to the stable functioning and dynamic development of the agro-industrial sector of the economy, through which the population of the country will be provided with high-quality food products of its own production at an adequate level.

The main directions of formation of the lending strategy of agricultural enterprises in the context of providing food security of Ukraine have been improved. The methodical approach to food safety assessment of Ukraine is proposed, which involves the division of indicators into strategic and tactical ones.

A systematic approach has been worked out, which supplements the systematization of threats to the food security of the state by social, industrial, export-import and other threats, which in practical activity makes it possible to purposefully formulate measures for their forecasting and neutralization of their consequences.

The substantive content of the main categories was «food security», «food safety subjects», «food security threats», «indicators of food security assessment of the state», «methodological approach to food security assessment of Ukraine», «mechanism for strengthening food security of Ukraine» through financial support of agricultural enterprises», «Crediting programs of agricultural enterprises in the context of ensuring food security of Ukraine», – which is formed on the principles of safety cognition, providing a holistic approach to the development of the regulatory, methodological and organizational component of ensuring food security of the state.

Key words: food security, food security, threats, lending, financial support, agricultural enterprise, state.

АННОТАЦИЯ

Яковенко А. В. Кредитование сельскохозяйственных предприятий как инструмент обеспечения продовольственной безопасности Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 21.04.01 – экономическая безопасность государства (051 «Экономика»). – Уманский педагогический университет имени Павла Тычины. – Львовский государственный университет внутренних дел МВД Украины, Львов, 2018.

Диссертация представляет новое решение научной задачи в рамках разработки теоретико-методических и практических рекомендаций по усовершенствованию механизма укрепления продовольственной безопасности Украины путем кредитования сельскохозяйственных предприятий.

Впервые предложен финансовый механизм укрепления продовольственной безопасности Украины в форме финансовой поддержки сельскохозяйственных предприятий, который, в отличие от существующих, сочетает в себе финансовую

и безопасностную составляющие, способствующие стабильному функционированию и динамичному развитию агропромышленного сектора экономики, благодаря которому население страны должно обеспечиваться качественными продуктами питания собственного производства на достаточном уровне.

Усовершенствованы ведущие направления формирования стратегии кредитования сельскохозяйственных предприятий в контексте обеспечения продовольственной безопасности Украины, отличительной особенностью которых является создание целевых программ кредитования в зависимости от рыночной ниши, срока кредитования, направлений использования кредитных ресурсов.

Предложен методический подход к оценке продовольственной безопасности Украины, который, в отличие от нормативно закрепленных, предусматривает разделение показателей на стратегические (позволяющие проанализировать продовольственную безопасность в перспективе) и тактические (благодаря которым оценивается продовольственная безопасность за прошедший период).

Так, к стратегическим отнесены три группы показателей, характеризующие макроэкономическую ситуацию в стране, развитие сельскохозяйственных предприятий и состояние выращивания сельскохозяйственной продукции. Вместе с тем тактические показатели подразумевают оценку рациона питания отдельного лица в расчете на год, что может стать основой для определения потребительской корзины и размера минимальной заработной платы работника.

Усовершенствован системный подход, предусматривающий дополнение систематизации угроз продовольственной безопасности государства социальными, производственными, экспортно-импортными и другими угрозами; в отличие от известных науке и практике, именно он позволяет четко разграничивать угрозы в зависимости от места их возникновения, что в практической деятельности позволяет целенаправленно предпринимать меры по их прогнозированию и нейтрализации их последствий.

Расширена содержательная составляющая таких основных категорий, как: «продовольственная безопасность», «субъекты обеспечения продовольственной безопасности», «угрозы продовольственной безопасности», «индикаторы оценки продовольственной безопасности государства», «методический подход к оценке продовольственной безопасности Украины», «механизм укрепления продовольственной безопасности Украины посредством финансовой поддержки сельскохозяйственных предприятий», «программы кредитования сельскохозяйственных предприятий в контексте обеспечения продовольственной безопасности Украины», – которая сформировалась на принципах науки о безопасности, что гарантирует целостный подход к разработке нормативно-правовой, методической и организационной составляющих обеспечения продовольственной безопасности государства.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, механизм укрепления продовольственной безопасности, угрозы, кредитование, финансовая поддержка, сельскохозяйственное предприятие, государство.

Підписано до друку 30.05.2018 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 63-18.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.